

SOHADA USTOZ-SHOGIRD AN'ANASINI O'RNI VA AFZALLIKLARI

Usmonov Shaxobbiddin Saydamirovich

Farg'ona ICHSHUI kasb-hunar maktabi Ishlab chiqarish ta'lim ustasi

Annotasiya: *Sohada ustoz-shogird an'anasini o'rni va afzalliklari haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *kasb-hunar ta'lim, ta'lim tizim, ustoz-shogird an'anasi, ustoz, shogird, tarbiya, an'ana, pedagogik mahorat, iste'dod.*

Hozirgi kunda kasb-hunar ta'lim muassasalarida milliy tarbiyani samarali tashkil etishda "Ustoz-shogird" an'analari muhim ahamiyatga ega. "Ustoz-shogird" an'analari - yoshlarda kasbiy mahoratni tarbiyalash, ularning ma'naviy-ma'rifiy salohiyatini oshirish, izlanish, ijod qilish, bir so'z bilan aytganda, har tomonlama yetuk shaxsni shakllantirishda o'ziga xos tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishi bilan katta ahamiyat kasb etadi. Yana bir xarakterli jihati shundaki, undan foydalanish natijasida ta'lim oluvchida o'z imkoniyatlariga ishonch, vaziyatni to'g'ri baholash hamda irodaviy sifatlar shakllanadi, qolaversa, talabaning ijtimoiy faolligi ustozlar nazoratida bo'ladi. Ustozning eng buyuk burchi - yurt ravnaqiga o'zining munosib hissasini qo'sha oladigan, aql-idrokli, faxm-farosatli va qobiliyatli shogirdlar tayyorlashdan iborat. Ustoz yaxshi shogird tayyorlash uchun avvalo uning o'zi kasbiy salohiyatli, ma'naviy barkamol, keng dunyoqarash va sog'lom fikrga ega bo'lishi lozim.

Zamonaviy davrda ish jarayonlarini tez va sifatli bajarishda ustoz-shogird an'anasi yaxshi samara beradi. Sababi qancha ish xajmi ko'p bo'lsa, shogirdlar orqali bartaraf etish osonlashadi. Buning uchun shogird ish jarayonlarini puxta o'zlashtirishi lozim. Qachonki shogird ish ko'nikmalarni qancha ko'p ko'rsa, shuncha tajriba oshib boraveradi.

Soha mutaxassis ish jarayonini tez, sifatli bajarishda ustoz-shogirdsiz bajarib bo'lmaydi. Hozirgi zamonaviy ta'limda xam amaliy ko'nikmalarni natijasini ustoz-shogird an'anasida ko'rib bormoqdamiz.

Ustoz-shogird an'anasini yanada samarali tashkil etish uchun quyidagi usullardan foydalanish maqsadga muvofiq:

Tajribali ustozlarni jalb etish:

Maishiy jixozlarni ta'mirlash kasbi bo'yicha katta amaliy tajribaga va yuqori natijaga ega ustozlarni shogirdlar tayyorlash jarayoniga jalb qilish.

Bunday ustozlar o'z bilim va ko'nikmalarini samarali o'tkazish orqali shogirdlarning rivojlanishiga katta hissa qo'shadilar.

Ustoz-shogird juftliklarini to'g'ri tanlash:

Shogirdlarni qobiliyat, qiziqish va ehtiyojlariga mos keladigan ustozlar bilan juftlash.

Bu ustozning shogirdga individual yondashuvini ta'minlaydi va samarali o'quv jarayonini tashkil etadi.

Muntazam mentorlik dasturlarini joriy etish:

Uzluksiz ravishda ustoz-shogird o'zaro muloqoti va mentorlik faoliyatini olib boorish.

Bu shogirdlarning doimiy qo'llab-quvvatlanishini va uzluksiz rivojlanishini ta'minlaydi.

Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish:

Nazariy bilimlar bilan bir qatorda, amaliy mashg'ulotlar, loyihalar va tacrubalar tashkil etish.

Shogirdlar ustoz rahbarligida amaliy ko'nikmalarni puxta egallaydilar.

Bilim va tajribani samarali uzatish:

Ustozlar tomonidan bilimlarni osondan mushkulga, nazariyadan amaliyotga ketma-ket uzatish.

Shogirdlar uchun mazmunli, qiziqarli va samarali o'quv jarayonini tashkil etish.

Kasbiy aloqalarni kengaytirish:

Ustoz o'z shogirdlarini keng doiradagi mutaxassislar va professional tarmoqlar bilan tanishtirib borishi.

Bu shogirdlarning aloqa doirasini kengaytiradi va kasbiy rivojlanishiga ko'mak beradi.

Shogirdlarni maqtash va rag'batlantirish:

Shogirdlarning erishgan yutuqlari, qo'lga kiritgan natijalarini e'tirof etish va rag'batlantirish.

Bu shogirdlarni yanada ko'proq harakat qilishga, o'z salohiyatini namoyon qilishga undaydi.

Yuksak malakali ustozlar, to'g'ri tanlangan ustoz-shogird juftliklari, samarali mentorlik dasturlari, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, bilimlarni oqilona uzatish, kasbiy aloqalar hamda muvaffaqiyatlarni rag'batlantirish ustoz-shogird an'anasida samaradorligini oshirish kafolatini beradi.

Ustoz-shogird an'anasida, ustoz o'z bilim va tajribasini shogirdga o'tkazadi. Ustozning sohaga oid malaka va bilimlari shogirdga o'rgatiladi. Shogird esa ustozning tajribalaridan foydalanadi va uning yordamida yangi bilim va ko'nikmalarni o'rganadi.

Ustoz-shogird an'anasida ustoz shogirdga bir-biriga oid kompyuter va dasturlarni boshqarish va yopish bo'yicha ko'nikmalar o'rgatadi. Bu, shogirdga iste'dodli va samarador ishlar olib borishga yordam beradi.

Ustoz-shogird ko'nikmalarida shogirdlarga ish bilan bog'liq masalalarni hal qilishda yordam beradi. Ustozlar shogirdlarga yechimlar va usullar ko'rsatadi, ularning muammolarini hal qilishga yordam beradi va ularning o'zlarining mahoratlarini oshirishga intiladi. Ustoz-shogirdda shogirdning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Ustozlar shogirdlarni yuqori maqsadlar bilan navbatlantirish, ularning

muvofiqlik darajasini ko'tarish va o'z o'zlariga ishonch qilishlari uchun ilham berishadi.

Shogirdlarni tarbiyalash, ularga o'z o'zini o'rganishga va rivojlantirishga yordam beradi. Ustozlar, shogirdlarni o'zlarining o'zlashtirishlari va mustahkamlashlari uchun o'zgartirishlarni qo'llaydi. Bu, ularning motivatsiyasini oshirishga imkon beradi.

Ustozlar, shogirdlarni haqiqiy va erishiladigan maqsadlarga yo'naltirishadi. Shogirdlarni o'zlarining kelajak rejasini tuzish va qo'yish imkoniyatlarini tushuntirish uchun ular bilan amaliyot qiladi. Bu, shogirdlarni motivatsiyalab, ularning maqsadlariga erishish uchun harakat qilishlarini kuchaytiradi.

Maishiy texnika jixozlarini ta'mirlash kasbi sohasida ijodiylik va yaratuvchanlik, xar bir kichik detallarga alohida berishi lozim, shogirdni kuzatish ustozlar uchun muhim afzalliklar hisoblanadi. Ustozlar, shogirdlarni o'z fikrlarini ifoda qilishga, yangi yechimlar izlashga, innovatsiyalarni qo'llashga rag'batlantirishadi. Bu, shogirdlarning o'zlarini rivojlantirishiga, o'zlashtirishiga va muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi.

Ustozlar, shogirdlarga maslahat berish va ularni qo'llab-quvvatlashda katta ahamiyatga ega. Shogirdlar o'zning maslahatlari va yo'llanmalari bo'yicha ustozlari bilan muloqot qilishi, ularning muammolarini yechishda yordam berishi kerak. Ustozlar, shogirdlarni o'zlarining kompyuter sohasidagi turli muammolarini hal qilishda yoki qaysi yo'lga qarab rivojlanishlari to'g'risida maslahat berishda ko'maklashadi.

Ustozlar, shogirdlarni kompyuter sohasida mavzularni qiziqishlantirishga rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular, o'rgangan materialni qiziqarli, amaliyotiy va samarador ko'rinishda taqdim etishga intilishadi. Bu, shogirdlarning o'zlashtirishlarini oshirish, o'zlashtirish va o'rganishni davom ettirishga yordam beradi.

Shogirdlarni qilingan ishlari bilan kasb tanlovlarida qatnashtirish, mustaqil ish jarayonlarni bajarish natijasida shogirdning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi. Hackathonlar va tanlovlar texnika sohasidagi innovatsiyalar va yechimlar izlashda yangi g'oyalar bilan qatnashish, tajribalar to'plash. Yoshlar o'rtasida tashkil etilgan hackathonlarda ishtirok etishlari, yaratuvchanliklarini namoyon qilishlari va birlikda yechimlarni topishlari mumkin. Bu turlar shogirdlarni ijodiylik va yechim izlashda o'zlashtirishadi.

Kasb bo'yicha olgan bilimlarni amaliyotlarda tadbiiq etish, joylarda stajirovka olish, texnik mashg'ulotlarda qatnashish va boshqa ishbilarmonlik imkoniyatlardan foydalanishlari mumkin. Ishbilarmonlik o'zlashtirishlar uchun real dunyaviy tajriba va amaliyotni oshiradi.

Bugungi kunda ham ustoz-shogirdlik an'analari ko'plab mehnat jamoalarida, shu jumladan, davlat idoralarida qo'llanib keladi. Biroq, hozirgi vaqtda kadrlar siyosatida olib borilayotgan islohotlar ustozlikni rasmiy va professional tartibda amalga oshirishni talab qiladi.

Ta'lim natijasi o'quvchilarning yutuqlarini kuzatish ma'lumotlari bilan tasdiqlanadi.

Zamonaviy axborot texnologiyalarining paydo bo'lishi ta'lim, xususan propedevtik kompyuting ta'lim tarkibiga yangi elementni kiritmoqda. "Informatika va axborot texnologiyalari"ning asoslarini bilish, kompyuterdan foydalanish qobiliyati har bir o'quvchi uchun zarur.

Sohada ustoz-shogird an'anasining o'rni va ish samaradorligini oshirish bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar quyidagilardan iborat:

Kadrlar tayyorlash samaradorligi:

Ustoz-shogird an'anasi orqali kadrlar tayyorlash jarayoni tezlashadi va samaradorligi oshadi.

Shogirdlar tez orada o'z lavozimlarida samarali ish olib borishga qodir bo'ladilar.

Malakali mutaxassislar tayyorlash:

Ustozlik jarayonida shogirdlar chuqur nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni egallaydilar.

Kadrlar salohiyati va kompetentligi oshadi, ular o'z lavozimlarida yuksak natijalar ko'rsata olishadi.

Innovatsiyalarni joriy etish:

Ustozlik jarayonida shogirdlar ijodiy va innovatsion yondashuvlarni o'zlashtirib oladilar.

Ular kasbiy faoliyatlarida yangi g'oyalar, texnologiyalar va usullarni qo'llashga qodir bo'ladilar.

Ish sifati va ishlab chiqarish samaradorligining o'sishi:

Malakali kadrlar tayyorlash natijasida mahsulot sifati va ish unumdorligi oshadi.

Ishlab chiqarish samaradorligi, resurslardan foydalanish samaradorligi va rentabellik darajasi yaxshilanadi.

Raqobatbardoshlikning oshishi:

Yuqori malakali kadrlar tayyorlash orqali korxonalar/tashkilotning bozordagi raqobatbardoshligi oshadi.

Mijozlar uchun yanada sifatli xizmat ko'rsatish imkoniyatlari paydo bo'ladi.

Kadrlarning kasbiy o'sishi va lavozim ko'tarishi:

Ustoz nazorati va rahbarligida shogirdlarning kasbiy rivojlanishi tezlashadi.

Ular tez orada yuqori lavozimlarni egallashga qodir bo'ladilar.

Shuningdek, ustoz-shogird an'anasi kadrlar orasida kasbiy manoviytlik va loyallikni oshirish, kadrlarni ushlab qolish darajasini yaxshilash, mehnat unumdorligini va mahsulot sifatini oshirish kabi omillar orqali ham korxonalar/tashkilot samaradorligini oshiradi.

Ustoz-shogird an'anasining sohada o'rni va afzalliklari quyidagilardan iborat:

Kasb-hunar ta'lim jarayonining individual yondashuvi:

Ustoz o'quvchining individual xususiyat va qobiliyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etadi.

Ustozlik qilish jarayonida o'quvchining ehtiyojlari, qiziqishlari va salohiyati inobatga olinadi.

Ish jarayonida amaliy ko'nikmalarni shakllantirish:

Ustoz nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham o'rgatadi.

O'quvchi ustozning bevosita rahbarligida turli amaliy loyihalar, ko'nikmalar ustida ishlaydi.

Kasbiy an'analar va qadriyatlarni saqlab qolish:

Ustoz-shogird an'anasi orqali kasb-hunar an'analari va qadriyatlari avloddan-avlodga uzatiladi.

O'quvchi kasb madaniyati, etikasi va urf-odatlarini o'zlashtiradi.

Muvaffaqiyatli kasbiy rivojlanish:

Ustozning rahbarligi, nazorati va qo'llab-quvvatlashi o'quvchining kasbiy o'sishida muhim rol o'ynaydi.

O'quvchida mustaqil fikrlash, ijodkorlik va yetakchilik sifatlarini shakllantiradi.

Kasbiy aloqalar tizimini rivojlantirish:

Ustoz-shogird munosabatlari o'quvchining kelajakdagi kasbiy aloqalarini belgilaydi.

O'quvchi ustoz orqali keng doiradagi mutaxassislar bilan aloqalar o'rnatadi.

Rahbarlik va boshqaruv salohiyatini rivojlantirish:

Ustoz o'z shogirdi uchun rol modeli bo'lib xizmat qiladi.

O'quvchida liderlik, tashkilotchilik va boshqaruv ko'nikmalarini shakllantiradi.

Bugungi kunda yosh mutaxassislarni har tomonlama shakllantirishga e'tibor avvalgiga nisbatan tezlashtirish ehtiyoji zamon talabiga aylandi, ularni kasbiy faoliyatini oshirishga qaratilmoqda. Tarixiy sharoitlarining o'zgarishi borasida to'plangan tajribalarni yoshlar ongiga yetkazish shakllari ham o'zgarib bormoqda.

Ustoz-shogird an'anasida ustoz va shogirdlar o'rtasidagi ko'p tomondan foydalanish, bilim va tajriba almashish, boshqarish va yopish imkoniyatlari, muhokama qobiliyatini rivojlantirish, loyihalarni amalga oshirish, ish bilan bog'liq muammolarini hal qilish, motivatsiyani oshirish jarayonlarida yaxshi natijalarga erishiladi.

Xulosa qilib aytganda, ustoz-shogird an'anasi ta'lim jarayonida shaxsiy yondashuvni ta'minlash, amaliy ko'nikmalarni o'rgatish, kasbiy an'analarni saqlab qolish, muvaffaqiyatli kasbiy o'sish, professional aloqalar tizimini shakllantirish va rahbarlik salohiyatini rivojlantirish kabi keng qamrovli afzalliklarga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Д. Маликова. Шарқ мамлакатларида "Устоз-шогирдлик анъаналарининг шаклланиши ва ривожланиши. Мақола.Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 April 2022

2. O'Q Tolipov. "Ustoz - shogirdlik qadriyatlar"-risola; Toshkent "Nizomiy nomidagi TDPU"-2015.
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/talimda-ustoz-shogirdlik-ananasi-da-olartimsolida>
4. Кучаров, С. А. (2021). TEXNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHISINING TEXNOLOGIK MADANIYATI. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1-Махсус сон), 116-118.
5. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA'LIM TIZIMIDA KO'ZI OJIZ O'QUVCHILARNI INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA O'QITISH TEXNOLOGIYALAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
6. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.
7. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. Universum: технические науки, (8-1 (77)), 27-29.
8. Hamidullo o'g'li, T. H. (2024). RAQAMLI AXBOROTLARNI QAYTA ISHLASHDA BULUTLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHDA CLOUD-ANDROID, ICLOUD-APPLE IMKONIYATLARI VA FARQLARI. Scientific Impulse, 2(20), 189-193.
9. Hamidullo o'g'li, T. H. (2024). RAQAMLI TEXNOLOGIYADA UCH O'LCHAMLI DASTURLARNING IMKONIYATALARI. Scientific Impulse, 2(21), 220-224.
10. Hamidullo o'g'li, T. H. (2024). ZAMONAVIY TA'LIMDA SMM SOHASINI XOZIRGI KUNDAGI O'RNI. Scientific Impulse, 2(21), 215-219.
11. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.
12. Kamolovich, B. E., & Hamidullo o'g'li, T. H. (2024). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARI DAVRIDA SOHA MUTAXASSISLIK FANI BO'YICHA IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH. Scientific Impulse, 2(18), 125-131.
13. Тураев, А. А., Хайдаров, Р. М., & Хожиев, Ж. Ж. (2015). Фотовольтаический эффект в диодном режиме включения полевого транзистора. Молодой ученый, (23), 40-43.
14. Mamayusupovich, H. R. (2023). OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF A TEACHER OF TECHNOLOGY. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(12).
15. Mamayusupovich, H. R. (2023). BO'LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHILARINI TAYYORLASH JARAYONIDA ELKTRON DARSLIKLARNI QO'LLASHNING AHAMIYATI. Наука и технологии, 1(1).
16. Haydarov, R. (2022). TEXNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHISINING TEXNOLOGIK MADANIYATI. Физико-технологического образование, (3).
17. Mamayusupovich, H. R. (2022). Design of Educational Technologies in the

Development of Professional Competences of Technology Teachers. 18.Хайдаров, Р. М. (2021). ТЕХНОЛОГИЯ ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИСИНИНГ КАСБИЙ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1-Махсус сон), 273-277.

19.Hudaykulovna, M. F., & Qosimov, P. S. U. (2019). Formation of a Conscious Attitude to Study and Work, Ensuring Business Skills for Mental and Physical Development. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12).

20.Khudoikulovna, M. F. (2021). The role of heredity in the development of creativity. In Euro-Asia Conferences (Vol. 4, No. 1, pp. 5-6).

21.Khudoikulovna, M. F. (2021, March). THINKING MOTIVES THAT ENCOURAGE STUDENTS TO BE CREATIVE. In E-Conference Globe (pp. 65-66).

22.Мукумова, Ф. Х. (2021). МИЛЛИЙ ҲУНАРМАНДЧИЛИК ТАРИХИНИ ЎРГАНИШДА ЎҚУВЧИЛАРНИ ИЖОДКОРЛИККА ҚИЗИҚТИРИШНИНГ ДИДАКТИК ИМКОНИАТЛАРИ: DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.77.73.052> Мукумова Феруза Худойкуловна Термиз давлат университети, технологик таълим кафедраси катта ўқитувчиси. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1-Махсус сон), 154-159.

23.Мукумова, Ф. Х. (2021). ОСНОВНЫЕ КРИТЕРИИ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ К УЧЕБНОМУ ПРОЦЕССУ: DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.83.90.053> Мукумова Феруза Худайкуловна, Преподавательница Термезского государственного университета. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1-Махсус сон), 150-153.

24. Matayusupovich, H. R. (2024). Development Of Professional Competence Of Future Teachers Of Technology In The Process Of Extracurricular Activities. Progress Annals: Journal of Progressive Research, 2(1), 35-37.